

במת אורח, 28 ביולי 2019

מטרות המלחמה של ישראל: ניצחון הזמן על המרחב

שמואל חרל"פ*

במציאות המורכבת והנזילה כיום עולה השאלה: מה הן מטרות המלחמה של ישראל? ניצחון צבאי אובייקטיבי נוסח מלחמת ששת הימים נראה בלתי אפשרי. ניצחון סובייקטיבי בהשגת 'תמונת ניצחון' הוא עניין ליחסי ציבור ותעמולה כלפי דעת קהל. בהיותה יעד 'קלאוזביץ' של 'הישג מדיני', 'תמונת ניצחון' אינה מטרת מלחמה ראויה לדמוקרטיה מתגוננת. יתר על כן, במלחמה א-סימטרית מרובת שחקנים ואיומים, כאשר ישראל מותקפת מכל עבר באלפי רקטות, חתירה להכרעה וניצחון צבאי היא אסטרטגיה מוטעית, 'קונצפציה' ששייכת לעידן המלחמות הקונבנציונליות בשדות קרב 'סטריליים'. במלחמה א-סימטרית, בכל חזית, יש לישראל שתי מטרות מלחמה בלבד: קיצור משך המלחמה ונזקיה למינימום; ודחיית מועד המלחמה לשנים רבות. ניסוח מטרות המלחמה שלעיל פירושו הגדרה חדשה של מטרות מלחמה ישראליות: ניצחון הזמן על המרחב. על ממשלת ישראל להכין בדחיפות את המענה ההגנתי וההתקפי למימוש מטרות המלחמה של ישראל.

קרל פון קלאוזביץ, תיאורטיקן וגנרל פרוסי (1780-1831), התפרסם במימרתו ש"המלחמה אינה אלא המשך המדיניות באמצעים אחרים". מימרה זו של קלאוזביץ חושפת שלוש תובנות: ראשית, המלחמה הינה אמצעי ולא מטרה. שנית, המלחמה הינה המשך המדיניות, היא אינה תפנית במדיניות או עדות לכישלונה. שלישית, המלחמה הינה "אמצעי אחר" - היא אינה אמצעי אחרון, כשכלו כל הקיצין וכל האופציות האחרות מוצו. לשיטת קלאוזביץ, המלחמה כ"אמצעי אחר" ו"המשך המדיניות" אינה שונה מכל יוזמה מדינית אחרת. היא ניטרלית מבחינה מוסרית. כל עוד היא משרתת את מטרת השלטון, מלחמה היא אמצעי לגיטימי.

בתקופת קלאוזביץ, לפני עליית הדמוקרטיה המודרנית ורעיון הלאומיות, המניע למלחמות היה טריטוריאלי ומדיני, לא אידיאולוגי. האינטרס שעמד בבסיס המלחמה היה שלטוני: תביעה לסיפוח שטחים להאדרת יוקרתו ומעמדו של הנסיך, המלך, או הקיסר. המלחמות הטריטוריאליים נוהלו בין צבאות סדירים, בשדה קרב 'סטרילי'. הן היו מלחמות כיבוש, לא מלחמות מגן.

ואולם, עם עליית הדמוקרטיה המודרנית, שיכלול הנשק להרג המוני והפיכת המלחמה לטוטאלית, המלחמה אינה עוד "המשך המדיניות" ו"אמצעי אחר". בדמוקרטיות המערביות, המלחמה עומדת על שני אדנים: ראשית, דמוקרטיות נלחמות מלחמות מגן, לא מלחמות כיבוש. הראייה לכך היא, שמעולם לא פתחה דמוקרטיה במלחמה נגד דמוקרטיה אחרת. כל המלחמות שדמוקרטיות מנהלות הן מלחמות מגן נגד תוקפנות של משטרים סמכותניים. שנית, המלחמה היא אמצעי אחרון להתגוננות מפני תוקפנות מבחוץ; היא אינה אמצעי "אחר". דמוקרטיות נלחמות מלחמות אין ברירה; לא מלחמות ברירה.

לפיכך, בעולם של התנגשות בין ערכים דמוקרטיים לערכים סמכותניים, השימוש במשנתו של קלאוזביץ ואימוצה כתורת מלחמה מודרנית, מתאימים רק למשטרים סמכותניים. הדמוקרטיות, מצדן, זקוקות לתיאורטיקנים צבאיים משלהן.

בישראל, האסטרטגיה הצבאית עד וכולל מלחמת יום הכיפורים התבססה על מלחמה בין צבאות סדירים ועמדה על דוקטרינת "הרתעה-הרתעה-הכרעה". עם זאת, משנות ה-80 ואילך השתנה אופי הלחימה ומערכות ישראל עברו ללוחמה א-סימטרית מול ארגוני טרור. דוקטרינת "הרתעה-הרתעה-הכרעה" נזנחה למעשה, אם לא בתיאוריה, לטובת שתי תפיסות, אקטיבית ופסיבית.

התפיסה האקטיבית, "קלאוזביצית" במהותה, גרסה שמטרת המלחמה היא השגת יעד מדיני ולא רק הגנה על הקיום והביטחון. תכנית 'אורנים גדול' לגבי לבנון, ב-1982 נועדה להביא לשינוי המשטר ולהשלטת המיעוט המארוני בראשות באשיר ג'ומייל על המדינה ועל חשבון קהילות שונות נוספות והמיליציות הצבאיות שלהן. אשר לרצועת עזה, תפיסתו של ח"כ אביגדור ליברמן גורסת הפלת שלטון חמאס והחלפתו במשטר ידידותי לישראל. התפיסה הפסיבית, המזוהה בעת הנוכחית עם ראש הממשלה בנימין נתניהו, גורסת המשך הסטטוס-קוו והחזרת המצב לקדמותו. שלוש מערכות מול חמאס, 'עופרת יצוקה' (9-2008), 'עמוד ענן' (2012) ו'צוק איתן' (2014), הסתיימו בהשגת שלטון החמאס על כנו והחזרת הסטטוס-קוו של 'הבנות' ושקט ביטחוני.

שתי התפיסות – האקטיבית והפסיבית – נכשלו. בלבנון, האסטרטגיה הישראלית נחלה כישלון חרוץ עם רצח ג'ומייל ומפלת הפלנגות. בעזה, הפלת חמאס במבצע צבאי אינה מבטיחה שלטון ידידותי לישראל. בנוסף, ה'הבנות' בין ישראל לחמאס, המושגות מעת לעת בתיווך מצרים, מופרות בשיטתיות כל אימת שחמאס מחליט לשנות מדיניות ומתעמת עם ישראל.

כיום, עם עליית איראן וגרורותיה, ישראל מאתגרת בכל החזיתות: חיזבאללה בלבנון ובסוריה, הצבא הסורי המשתקם לאיטו, מיליציות שיעיות בעיראק, חמאס והג'יהאד האסלאמי בעזה, ונותנת החסות איראן. מורכבות האיומים מולידה שלושה תרחישי מלחמה משולבים: מלחמת לבנון השלישית, מלחמת הצפון עם חיזבאללה וסוריה, ומלחמה כוללת עם איראן וגרורותיה. צה"ל נדרש, לפיכך, להיערך בכל הגזרות לתרחישים שונים ומגוונים. וזאת, בנוסף להגנת העורף על כל רכיביו.

במציאות מורכבת ונזילה כל כך, עולה השאלה: מה הן מטרות המלחמה של ישראל? ניצחון צבאי אובייקטיבי נוסח מלחמת ששת הימים נראה בלתי אפשרי. ניצחון סובייקטיבי בהשגת 'תמונת ניצחון' הוא עניין ליחסי ציבור ותעמולה כלפי דעת קהל. בהיותה יעד 'קלאוזביצי' של 'הישג מדיני', 'תמונת ניצחון' אינה מטרת מלחמה ראויה לדמוקרטיה מתגוננת.

יתר על כן, במלחמה א-סימטרית מרובת שחקנים ואיומים, כאשר ישראל מותקפת מכל עבר באלפי רקטות, חשופה לפגיעות במתקנים אסטרטגיים, באוכלוסייה אזרחית ולשיתוק המשק, חתירה להכרעה וניצחון צבאי היא אסטרטגיה מוטעית, 'קונצפציה' ששייכת לעידן המלחמות הקונבנציונליות בשדות קרב 'סטריליים'.

במלחמה א-סימטרית, בכל חזית, יש לישראל שתי מטרות מלחמה בלבד:

1. קיצור משך המלחמה ונזקיה למינימום; מניעת התשה על ידי האויב; החזרת החיים הנורמליים בישראל למסלולם תוך ימים ספורים, אם לא שעות בודדות.

2. דחיית מועד המלחמה לשנים רבות. זוהי תולדה של המלחמה ולא רק תוצאתה: Consequence יותר מאשר Result.

שתי המטרות מתכתבות אחת עם השנייה. על מנת לקצר למינימום את זמן המלחמה ונזקה, ולדחות את המלחמה הבאה לשנים רבות, נדרשת היערכות מקדימה בשני תחומים: מגננה ומתקפה.

בתחום המגננה, בנוסף ל'כיפת ברזל', 'שרביט קסמים', ומערכת החץ, על ישראל לפתח יכולת יירוט רקטות אפקטיבית במספרים גדולים ובעלות מופחתת. התחום המבטיח הוא פריצת דרך בפיתוח טכנולוגיה חדשנית של נשק מונחה לייזר, שתאפשר השמדת אלפי רקטות בזמן אמתי ובעלות זולה ככל הניתן. לדעת האלוף (מיל) יצחק בן ישראל (ראיון במעריב, 6.12.2018), יירוט לייזר בזמן אמתי אפשרי באשר הוא מציב את מהירות האור מול זמן מעוף הרקטה. התוצאה היא ניצחון הזמן על המרחב בתחום המגננה.

בתחום המתקפה, על ישראל להפעיל עוצמה צבאית חסרת תקדים תוך הקפדה על פגיעה מינימלית ב'בלתי מעורבים'. עוצמה כזאת תחולל הרס פיסי של יכולות צבאיות ותשתיות אזרחיות תומכות לחימה, ששיקומן יארך שנים רבות. חזקה על חורבן יכולות ותשתיות מסיבי שיגרום לשינוי תודעתי עמוק, בדומה למה שחולל הרס רובע הדאחיה, מאחזו של חיזבאללה בבירות, בזמן מלחמת לבנון השנייה (קיץ 2006). הפעלת עוצמה צבאית חסרת תקדים תגרום, פיסית ותודעתית, לדחיית המלחמה הבאה לשנים רבות. היא תחולל ניצחון של הזמן על פני המרחב בתחום המתקפה.

לשתי מטרות המלחמה יש, לפיכך, מכנה משותף: ציר הזמן בניגוד לציר המרחב. בציר המרחב יש לאויבי ישראל יתרון גיאוגרפי ודמוגרפי מוחלט: המרחב והדמוגרפיה האיראני-עיראקי-סורי-לבנוני מול הגיאוגרפיה והדמוגרפיה המצומקים של ישראל. לעומת זאת, בציר הזמן אין לאיראן וגרורותיה יתרון מובנה על ישראל: מגננות לייזר, 'כיפת ברזל', 'שרביט קסמים' ומערכת החץ, מכווצות את יתרון המרחב הרקטי של האויב; ההרס ונזקי המלחמה שישראל עשויה לחולל עולים על אלה שאויביה עלולים לעולל.

ניסוח מטרות המלחמה שלעיל פירושו הגדרה חדשה של מטרות מלחמה ישראליות: ניצחון הזמן על המרחב.

ניצחון הזמן אינו ניצחון צבאי או הישג מדיני. יש להשליך לפח את כל האשליות ה'קלאוזוביטיות' על אודות הישגים מדיניים כמטרת המלחמה, כמו גם את החתירה לניצחונות צבאיים עטורי תהילה. ניצחון הזמן על פני המרחב היא מטרת מינימום של הישרדות והגנה על הקיום, הביטחון והריבונות בסביבה עוינת ואלימה. הוא נועד לקנות לישראל שקט וזמן לשנים רבות, ושום דבר מעבר לכך. לכך בלבד נועד צה"ל כצבא ההגנה לישראל.

על מנת לממש את שתי מטרות המלחמה יש צורך בתורת הפעלה של מגננה ומתקפה. בתחום המגננה, נדרש כיסוי ישראל במערכות לייזר רבות וזולות של יירוט רקטות בנוסף ל'כיפת ברזל', 'שרביט קסמים' ומערכת ה'חץ'. בתחום המתקפה, נדרשת היערכות ל'בליצקריג' משולב, אווירי-ימי-יבשתי, תוך איום על נכסי השלטון בכל אחת מהמדינות המאפשרות לשלוחות איראניות

לירות טילים ורקטות על ישראל. על ממשלת ישראל להכין בדחיפות את המענה ההגנתי וההתקפי למימוש מטרות המלחמה של ישראל.

**ד"ר שמואל חרל"פ, יו"ר קבוצת כלמוביל, הוא מבכירי חבר הנאמנים של המכון למחקרי ביטחון לאומי.*